

**BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY
FACULTY OF LETTERS
HUNGAROLOGICAL STUDIES DOCTORAL SCHOOL
DEPARTMENT OF HUNGARIAN ETHNOGRAPHY AND ANTROPOLOGY**

**ECONOMIC AND SOCIAL CHANGES IN A NON-COLLECTIVIZED VILLAGE IN
MUREŞ COUNTY**

ABSTRACT

Scientific coordinator: Prof. dr. POZSONY FERENCZ

PhD-student: NAGY ÁKOS

**Cluj-Napoca
2019**

Table of contents

1. INTRODUCTION	7
1.1. Objectives, hypotheses	9
2. COLLECTIVIZATION IN THE SOVIET BLOC COUNTRIES	11
2.1. Soviet Union	13
2.2. German Democratic Republic	18
2.3. Hungary.....	21
2.4. Czechoslovakia	27
2.5. Poland	32
2.6. Bulgaria.....	38
2.7. Yugoslavia.....	43
2.8. Albania	45
3. SOCIALIST TRANSFORMATION OF THE AGRICULTURE IN ROMANIA	47
4. ETHNOLOGICAL AND ANTHROPOLOGICAL RESEARCH OF THE ROMANIAN COLLECTIVIZATION.....	64
5. SÂMBRIAȘ – PRESENTATION OF THE FIELD	75
5.1. History of the researched settlement	79
6. SOCIAL HISTORY OF SÂMBRIAȘ	82
6.1. Demographic processes	96
7. ECONOMIC PROCESSES IN SÂMBRIAȘ	99
8. HISTORY OF THE COLLECTIVIZATION ATTEMPT IN SÂMBRIAȘ	128
8.1. The role of the local party secretary Antal Balla	144
8.2. Straw processing	148
8.3. Livestock breeding for selling	155
8.4. Production of distilled beverages	157
9. NARRATIVES OF THE COLLECTIVIZATION ATTEMPT	162
10. DEVELOPMENT OF THE CULTURAL LIFE IN SÂMBRIAȘ FROM 1945 UNTIL TODAY	189
12. Interviewees	192
13. BIBLIOGRAPHY AND SOURCES	193
13.1. Bibliography	193
13.2. Sources	218
14. ANNEXES	219
14.1. Tables	219
14.2. Interviews.....	226
14.2.1. Lázár Miklós and Boldizsár Miklós.....	226
14.2.2. Benedek Mosoni and Sándor Balla.....	236
14.2.3. Veronka Orbán	247
14.2.4. Zsigmond Kiss	257
14.2.5. József Bereczki	264
14.2.6. Zsigmond Simó and Erzsébet Simó.....	281
14.2.7. Erzsébet Simó	296
14.2.8. József Balla	299
14.2.9. Erzsébet Simó	304

14.2.10. Károly Bakó, Ibolya Bakó and Gáspár Bakó.....	311
--	-----

Keywords: Romanian collectivization, socialist transformation of agriculture, changing rurality, resistance strategies, economic strategies, traditional agriculture, demographic phenomena, social changes, cultural changes, changing way of life

The present dissertation follows the social history and economic strategies of a Hungarian minority settlement (Sâmbriaș, in Hungarian: Jobbágytelke) in Mureș County, Romania in the 20th century. These fields were massive influenced by the fact that village escaped from the socialist collectivization, which had social and economic effects in the everyday life of the locals.

My research is based on fieldwork, interviews made with locals and analyzing documents of that period (press, journals etc.), and also researches made in local, state and church archives. All of these were analyzed according to the concerning ethnographic and anthropological literature.

My goal was to analyze the collectivization attempt in Sâmbriaș and to present the economic, social and cultural effects of the failed collectivization. Was this an advantage or a disadvantage to the village? What kind of alternative economic strategies were evolving and which traditional ones strengthened and lived on? By avoiding the collectivization, which transformed radically the rural societies, what kind of social and cultural environment was created in this village? These issues were researched by reflecting on the neighboring and collectivized villages, because only this way can we fully understand the exceptional situation of Sâmbriaș.

For the better understanding of the local events the dissertation begins with an international outlook on the collectivization processes in the Soviet bloc countries, which is followed by the presentation of the Romanian collectivization, and the summary of the ethnographic and anthropological researches in this topic. After the description of the social, demographic and economic evolution of the village follows the analysis of the failed collectivization attempt. I present the role of Antal Balla, the local party secretary at that time, who had a major role in the avoidance of the socialist transformation of the agriculture in the village. This chapter is followed by the presentation of the alternative economic strategies (straw processing, livestock breeding, production of distilled beverages) and the analysis of the local cultural life from 1945 until today.

The hypothesis was that by keeping the agricultural land in the peasant's ownership had an effect on the social and cultural life, and the elements of the traditional, archaic peasant culture (intellectual and material culture) from Sâmbriaș partially survived. The thesis also analyses the fact, that this special situation affected the economic and social life of the locals after the 1989 revolution as well, and Sâmbriaș obtained economic, social and cultural advantages unlike the neighboring collectivized villages.

The research proved that this non collectivized status had in foremost economic advantages, and the social and cultural development of the village had a different arch compared to the collectivized settlements in the region, where the aging population, the migration of the youth and the impoverishment was a great issue. Meanwhile, in Sâmbriaș the social and cultural life was a lively one (within the frames of the socialist culture politics).

With the failed collectivization attempt more archaic economical methods, strategies and tools survived and were used henceforward. The peasants carried on relatively free with the traditional agriculture on their own properties, in opposing to the collective farms, where former peasants were controlled and guided by the state.

In Sâmbriaș new economic strategies emerged and traditional ones strengthened which all led to a greater well-being of the locals compared to the collectivized villages, and the latter called Sâmbriaș "little America" for this privileged status.

The peripheral situation, the traditional social structures had as a result that this

settlement kept its ethnic, religious and agrarian character, and reacted unitary to the macroeconomic processes of the 20th century that were generated sometimes by force and artificially.

Representative bibliography

ALBERT Ferenc

2000 Falu és modernizáció. *Erdélyi Múzeum* LXII. (3–4) 164–184.

ASSMANN, Jan

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Kiadó, Budapest.

BALLA Antal

1977 Együttesünk élete. *Művelődés* XXX. (11) 18–20.

1984 Színházi levél Jobbágytelkéről. *Művelődés* XXXVII. (4) 11.

BALLA Antal et alii

1961 Jobbágytelke falu keletkezése. In: *Székelyhodos község monográfiája*. Székelyhodos Község Levéltára, 2/1961, Instrucțiuni și circuliari organe superioare, Székelyhodos, 3–5.

BARABÁS László

1978 A jobbágytelki jóság. *Művelődés* XXXI. (11) 32–34.

BARÁTH Magdolna

2015 A szovjet parasztság tragédiája: kollektivizálás és „kuláktalanítás”. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. Magyar Történelmi Emlékek. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 325–334.

BAUERKÄMPER, Arnd

2009 Agrártörténet és agrártársadalom az NDK-ban. A kollektivizálás a közvetlen tapasztalat, az emlékezet és a történetírás metszéspontján. *Korall* 10. (36) 85–101.

BAUSINGER, Hermann

1988 Constructions of life. In: Hofer Tamás – Niedermüller Péter (szerk.): *Life history as cultural construction. Proceedings of the IIIrd American-Hungarian Folklore Conference held in Budapest, 16-22 August, 1987*. MTA Néprajzi Kutatóintézete, Budapest, 477–490.

BODÓ Julianna

2004 „Így kollektivizáltak minket...” *Kulturális antropológiai elemzés két székelyföldi településről*. (Helyzet Könyvek.) KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja – Pro-Print Könyviadó, Csíkszereda.

CĂTĂNUȘ, Dan – ROSKE, Octavian

2000 *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică, vol. I: 1949–1953*. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București.

2005 *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică, vol. II: 1953–1956*. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București.

CONQUEST, Robert

1986 *The Harvest of Sorrow. Soviet Collectivization and the Terror-Famine*. Oxford University Press, New York–Oxford.

CSÁKI Árpád – PÁL-ANTAL Sándor (közzéteszi)

2014 *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865. Székelyföld és térsége III. Maros megye*. Országos Széchényi Könyvtár – Székely Nemzeti Múzeum, Budapest–Sepsiszentgyörgy.

CSUCSUJA István – BATHORY Lajos – MÁTHÉ András – NAGY Róbert

2011 A Románia területén végbement gazdasági fejlődés a 20. században. In: BENEDEK József (szerk.): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 79–126.

DEMETER Gábor

- 2015 A bolgár kollektivizálás ellentmondásai. In: HORVÁTH Sándor – Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. Magyar Történelmi Emlékek. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 383–393.
- EGYED Ákos
 1981 *Falu, város, civilizáció. Tanulmányok a jobbágyfelszabadítás és a kapitalizmus történetéből Erdélyben 1848–1914*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
 2010 Erdély 1848–1849. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.
- FEKETE DEÁK Ildikó
 2016 „Rejtett ellenállás.” A kollektivizálás Székelyföldön lezajlott folyamatáról. *Új nézőpont* 3. (3–4) 29–39.
- FÉL Edit – HOFER Tamás
 1997 *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*. Balassi Kiadó, Budapest.
- FURU Árpád
 2013 *Nyárádmente népi építészet*. (Kézirat.)
 2017 A kistáji sajátosságok változásai Nyárádmente népi építészetében a 18–20. század között. *Erdélyi Múzeum* LXXIX. (2) 91–114.
- GAGYI József
 2004 *A krízis éve a Székelyföldön*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
 2005 Tata és társai. A második világháború utáni hatalomváltás, az új vezetők és a közösség egy székelyföldi faluban. In: Bárdi Nándor (szerk.): *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 17–63.
 2006a Társadalomszerkezeti, életmódbeli változások Csíkfalva községben (1945–1989). *Korunk* 17. (6) 42–50.
 2006b A szocializmus győzelme falun... A kollektivizálás vége a Székelyföldön – megami közvetlenül utána következett. *Székelyföld* X. (1) 175–194.
 2007 *Földosztók, önellátók, gyarapodók. A dekollektivizáció emberei*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
 2009 *Fejezetek Románia huszadik századi társadalomtörténetéhez*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
 2018 *Aki tudta, vitte. Lopás, közösség, társadalom*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- GHEORGHIU-DEJ, Gheorghe
 1962 Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii prezentat la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale. 27 aprilie 1962. In: Uó: *Articole și cuvîntări iunie 1961–decembrie 1962*. Editura Politică, București, 287–335.
- GYÁNI Gábor
 2000 *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- HANN, Chris – SÁRKÁNY, Mihály
 2003 The Great Transformation in rural Hungary: Property, life strategies and living standards. In: Hann, Chris – The "Property Reactions" Group (eds.): *The Postsocialist Agrarian Question*. (Halle Studies in the Anthropology of Eurasia 1) LIT Verlag, Münster, 117–141.
- HORVÁTH Gergely Krisztián
 2019a Kommunista agrárpolitika és a kollektivizálás első hulláma Magyarországon 1. rész. *Magyar Szemle*. Új folyam XXVIII. (1–2) (Forrás: http://www.magyarszemle.hu/cikk/20190222_kommunista_agrarpolitika_es_a_kollektivizalas_első_hullama_magyarorszagon_1_rész; utolsó elérési időpontja: 2019. június 13.)
 2019b A Kádár-kormány és a kollektivizálás második hulláma 2. rész. *Magyar Szemle*.

Új folyam XXVIII. (3–4) (Forrás:
http://www.magyar szemle.hu/cikk/20190424_a_kadar-kormany_es_a_kollektivizalas_masodik_hullama_2_resz; utolsó elérés időpontja: 2019. június 13.)

HORVÁTH István

2016 Internal migration transition in Romania? *Regional Statistics* VI. (1) 42–53.

HORVÁTH Sándor

2015 In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Az erőszak államosítása és a kollektivizálás – kutatási problémák és keretek*. Magyar Történelmi Emlékek. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 9–27.

IMREH István

1979 *Erdélyi hétköznapok. Társadalom- és gazdaságtörténeti írások a bomló feudalizmus időszakáról*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

JAKAB Albert Zsolt – VAJDA András

2019 A vidék változó képe Erdélyben. In: Uők (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiségi mai formái*. (Kriza Könyvek, 45.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 7–10.

KÁDÁR Kincső – TÍMÁR Krisztina

2008 „– S ezt a rengeteg pálinkát ki issza meg? – Há’ én s te.” A pálinka társadalomban betöltött szerepeiről. In: Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 7. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. (Kriza Könyvek, 31.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 151–171.

KESZEG Vilmos

2002 Homo narrans. In: Uő: *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. (Ariadné könyvek.) KOMP-PRESS Kiadó – Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 5–27.

2010 Lokális történelmek. In: *Romániai Magyar Lexikon*. (Forrás: <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=10>; utolsó elérés időpontja: 2019. május 15.)

2011a *A történetmondás antropológiája. Egyetemi jegyzet*. (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek, 7.) Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár.

2011b A történetmondás funkciói a 20. században. In: KESZEG Vilmos – SZALMA Anna-Mária (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 19. A 20. század (biografikus) történetei*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 15–25.

KIDECKEL, David A.

1982 The Socialist Transformation of Agriculture in a Romanian Commune, 1945–62. *American Ethnologist* 9. (2) Economic and Ecological Processes in Society and Culture. 320–340.

KLIGMAN, Gail – VERDERY, Katherine

2011 *Peasants Under Siege The Collectivization of Romanian Agriculture, 1949–1962*. Princeton University Press, Princeton–Oxford.

KÓS Károly

1976 A nyáradszeredai nagyvásárok. In: Uő: *Tájak, falvak, hagyományok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 362–365.

KÓSA László

1970 „Búza szükségben felsegálló jegyzések.” A burgonya a magyarországi táplálkozásban a XVIII. század végén és a XIX. század elején. *Ethnographia* LXXXI. (2–4) 363–375.

1980 *A burgonya Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

KOTICS József

2001 Paraszti méhészet. In: Paládi-Kovács Attila (főszerk.): *Magyar Néprajz II*.

- Gazdálkodás*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 89–103.
- 2006 *Gazdasági stratégiák és magatartások. A tradicionális gazdálkodói mentalitás továbbélése mai gazdálkodási formákban*. Ethnica, Debrecen
- KOVÁCH Imre
- 2003 A magyar társadalom „parasztalanítása” – európai összehasonlításban. *Századvég* VIII. (28) 41–65.
- 2012 *A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szervezeti és hatalmi változásai*. Argumentum Kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet), Budapest. (Forrás: <http://mek.niif.hu/12700/12727/12727.pdf>; utolsó elérés időpontja: 2018. november 10.)
- KOVÁCS József, Ö.
- 2012 *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete (1945–1965)*. Korall, Budapest.
- 2013 A paraszti társadalom magyarországi felszámolása és az elfojtott emlékezet. *Korunk* 24. (10) 31–37.
- 2015 Állami erőszak, paraszti társadalom, kollektivizálás – kutatási kérdések és válaszok. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 29–48.
- KOZMA Ferenc
- 1879 *A Székelyföld közgazdasági és közmívelődési állapota*. Székely Mívelődési és Közgazdasági Egylet – Franklin-Társulat, Budapest.
- LÁSZLÓ Márton
- 2005b Kollektív gazdaság-ellenes akciók Maros tartományban, 1950–1951. In: BÁRDI Nándor (szerk.): *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években – Tanulmányok*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 199–272.
- 2009 A kollektivizálás menetrendje és modelljei Székelyföldön. *Korall* 10. (36) 55–84.
- 2011 *Új Élet véráldozattal. Kulákgylkosságok Maros megyében*. (Forrás: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=15312>; utolsó elérés időpontja: 2019. május 2.)
- 2014 Kollektivizálás a Székelyföldön. *Valóság* 57. (5) 58–80.
- LOVAS KISS Antal
- 2006 *Piaci túlélés – kisüzemi lavírozás. A rendszerváltozás gazdálkodásra gyakorolt hatásának néprajzi vizsgálata Dél-Biharban*. Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen.
- LUKÁCS B. György
- 2015 Kollektivizálás a szocialista Jugoszláviában (1949–1953). In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 375–381.
- MÁTHÉ János
- 2008 *Magyarhermány kronológiája (1944–1964)*. Közreadja László Márton. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- MIHĂILESCU, Vintilă
- 2008 A New Festival for the New Man: The Socialist Market of Folk Experts during the 'Singing Romania' National Festival. In: Mihăilescu, Vintilă – Iliev, Ilia – Naumović, Slobodan (eds.): *Studying Peoples in the People's Democracies II: Socialist Era Anthropology in South-East Europe*. Lit Verlag, Berlin, 55–80.
- MITROVITS Miklós
- 2015a A lengyel kollektivizálási kísérlet sikertelensége: okok és következmények. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a*

kommunista diktatúrában. (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 335–347.

2015b Csehszlovákia: egy „sikerés” kollektivizálás története. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában.* (Magyar Történelmi Emlékek.) MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 357–366.

NAGY Ákos

2015a Gazdasági és társadalmi változások egy nem kollektivizált maroszeői faluban. In: Novák Anikó (szerk.): *Párhuzamok vonzásában. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiuma 2015. évi PhD-konferenciájának tanulmányaiból.* Pécs, 2015. március 7. Balassi Intézet – Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 204–225.

2015b A jobbágytelki kollektivizálási kísérlet időszaka. Visszaemlékezések és beszédmodok. In: Kerti József – Keszeg Vilmos (szerk.): *Szövegek, folyamatok, események. A kolozsvári Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola tanulmányai.* (Egyetemi füzetek, 27.) Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, 185–206.

2017a A jobbágytelki kollektivizálás története. *Korunk* XXVIII. (1) 50–58.

2017b A hatalom bosszúja? Jobbágytelki narratívumok egy kultúrverseny kapcsán. In: NOVÁK Anikó (szerk.): *Kölcsönös átszövődések. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiuma 2016. évi PhD-konferenciájának tanulmányaiból Debrecen, 2016. március 4.* Külgazdasági és Külügyminisztérium, Budapest, 212–224.

2019 Szocialista urbanizáció és ruralitás. Kollektivizálás és városrendezési kísérletek. In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiség mai formái.* (Krizsa Könyvek, 45.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 153–166.

NEMÉNYI Ágnes

1997 *Erdélyi falvak – gazdasági, szociális struktúrák és folyamatok.* Alsand Kiadó, Kolozsvár.

NIEDERMÜLLER Péter

1994 Paradigmák és esélyek avagy a kulturális antropológia lehetőségei Kelet-Európában. *Replika.* (13–14) 89–129.

OPREA, Marius

2005 „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final, 1953–1962. In: Dobrinicu, Dorin – Iordachi, Constantin (ed.): *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949–1962).* Editura Polirom, Iași, 83–112.

OLÁH Sándor

1998a A hatalomgyakorlás intézményei és eszközei az ötvenes évek székely falusi társadalmában. In: Bodó Julianna (szerk.): *Fényes tegnapunk. Tanulmányok a szocializmus korszakáról.* (Helyzet Könyvek.) Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 81–100.

1998b Egy „előrenéző” ember. In: Bodó Julianna (szerk.): *Fényes tegnapunk. Tanulmányok a szocializmus korszakáról.* (Helyzet Könyvek.) Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 127–144.

2001 *Csendes csatátér. Kollektivizálás és túlélési stratégiák a két Homoród mentén (1949–1962).* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

2004 *Falusi láttelepek (1991–2003).* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

2008 *Kivizsgálás. Írások az állam és a társadalom viszonyáról a Székelyföldön, 1940–1989.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

PALÁDI-KOVÁCS Attila

1993 *A magyarországi állattartó kultúra korszakai. Kapcsolatok, változások és történeti rétegek a 19. század elejéig.* MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest.

POZSONY Ferenc

2000 Öregek Erdély változó társadalmában. In: Cseri Miklós – Kósa László – T. Bereczki Ibolya (szerk.): *Paraszti múlt és jelen az ezredfordulón. A Magyar Néprajzi Társaság 2000. október 10–12. között megrendezett vándorgyűlésének előadásai.* Magyar Néprajzi Társaság – Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 737–744.

2008 Etnikai és demográfiai folyamatok Zabolán. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Orbaiszék változó társadalma és kultúrája.* (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum kiadványai, I.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 237–271.

2011 Páva társadalomtörténete (1567–2010). In: Jakab Albert Zsolt – Pozsony Ferenc (szerk.): *Páva. Tanulmányok egy orbaiszéki faluról.* (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum kiadványai, II.) Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 9–56.

2014 A székely társadalom kutatása. In: Keszeg Vilmos – Szász István Szilárd – Zsigmond Júlia (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 22. Néprajzi intézmények, kutatások, életpályák.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 41–93.

SAMPSON, Steven

1982 Rich Families and Poor Collectives: The Second Economy in Romania. *Bidrag til Östatsforskning* 11. (1) 34–43.

1986 The Informal Sector in Eastern Europe. *Telos* 66. (1985–86) 44–66.

SÁRKÁNY Mihály

1978 A gazdaság átalakulása. In: Bodrogi Tibor (szerk.): *Varsány. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu társadalomrajzához.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 63–150.

SCHÖNE, Jens

2005 *Die Landwirtschaft der DDR 1945–1990.* Landeszentrale für politische Bildung Thüringen, Erfurt.

SELMECZI KOVÁCS Attila

2001 Szántóföldi kapáskultúrák. In: Paládi-Kovács Attila (főszerk.): *Magyar Néprajz II. Gazdálkodás.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 434–462.

SJÖBERG, Örjan

2014 “Any Other Road Leads Only to the Restoration of Capitalism in the Countryside:” Land Collectivization in Albania. In: Iordachi, Constantin – Bauerkämper, Arnd (eds.): *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements.* Central European University Press, Budapest, 369–398.

SLACHTA Krisztina

2015 A „szocialista mezőgazdaság” kialakítása és működése az NDK-ban. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában.* (Magyar Történelmi Emlékek.) Értekezések. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 349–355.

SZABÓ Á. Töhötöm

2006 Morális elvek az erdélyi falusi gazdálkodásban. *Tabula* IX. (2) 187–212.

2009 *Kooperáló közösségek. Munkavégzés és kapcsolatok a falusi gazdálkodásban.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2013 *Gazdasági adaptáció és etnicitás. Gazdaság, vidékiség és integráció egy erdélyi térségben.* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

2014 Economic Regimes, Local Worlds and the Changing Meanings of Work in Rural Transylvania. *Südosteuropa* 62. (4) 457–478.

SZABÓ Enikő

1998 Kalapkötés Jobbágytelkén. *Néprajzi Látóhatár* VII. (3–4) 32–49.

SZABÓ Magdolna, N.

2006a Adatok az alakor (*Triticum monococcum* L.) székelyföldi termesztéséhez. In: *Múzeumi kutatások Csongrád megyében 2005*. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 267–277.

2006b Szalmakalap egykor és ma. Adatok a Székelyföld szalmafeldolgozó háziiparához. In: *Acta (Siculica). A Székely Nemzeti Múzeum és a Délkeleti Intézet évkönyve*. 2006/1–3. Sepsiszentgyörgy, 53–72.

TAKÁCS Péter (szerk.)

2001a *Marosszék parasztvallomásai 1820-ból*. (Források Erdély Történetéhez, 2. (A.)) Erdély-történelmi Alapítvány, Debrecen.

2001b *Marosszék parasztvallomásai 1820-ból*. (Források Erdély Történetéhez, 2. (B.)) Erdély-történelmi Alapítvány, Debrecen

TAMÁSNÉ SZABÓ Csilla

1995 A jobbágytelki népviselet. *Néprajzi Látóhatár* IV. (3–4) 61–73.

2018 A Maros megyei Jobbágytelke helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* LXII. (1) 73–77.

TISMĂNEANU Vladimir (szerk.)

2006 *Raport final*. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, București

(Forrás:

https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/RAPORT%20FINAL_%20CADCR.pdf; utolsó elérés időpontja: 2019. április 17.)

VAJDA András

2019 Falusi közösségek, változó életterek, átalakuló lokalitások. In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiség mai formái*. (Krizsa Könyvek, 45.) Krizsa János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 11–29.

VARGA E. Árpád

1998 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között*. Teleki László Alapítvány, Pro-Print Könyvkiadó, Budapest-Csíkszereda, 393–394.

2002 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–2002 között*. (Forrás: <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>)

VERES Valér

2011 Népeség és népesedés (IV. fejezet). In: Benedek József (szerk.): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 127–167.

VIOLA, Lynne

1996 *Peasant Rebels Under Stalin. Collectivization and the Culture of Peasant Resistance*. Oxford University Press, New York–Oxford.

2014 Collectivization in the Soviet Union: Specificities and Modalities. In: Iordachi, Constantin – Bauerkämper, Arnd (eds.): *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements*. Central European University Press, Budapest, 49–77.

VIOLA, Lynne – DANILOV, V. P. – IVANITSKII, N. A. – KOZOLOV, Denis (eds.)

2005 *The War Against the Peasantry. 1927–1930 The Tragedy of the Soviet Countryside*. Yale University Press, New Haven–London.